

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

7 maja 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Mariusz Łodko (przewodniczący)

SSN Krzysztof Grzesiowski

SSN Marcin Łochowski (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 7 maja 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej syndyka masy upadłości Banku spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie
z 22 grudnia 2021 r., I ACa 430/21,
w sprawie z powództwa syndyka masy upadłości Banku spółki akcyjnej w W.
przeciwko E. R. i M. J.
o zapłatę,

oddala skargę kasacyjną.

Krzysztof Grzesiowski

Mariusz Łodko

Marcin Łochowski

[SOP]

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 22 grudnia 2021 r. Sąd Apelacyjny w Szczecinie oddalił apelację
powoda Banku S.A. w W. (obecnie syndyka masy upadłości Banku S.A.) od wyroku

Sądu Okręgowego w Szczecinie z 30 kwietnia 2021 r. oddalającego powództwo o zasądzenie od pozwanych E. R. i M. R. (obecnie M. J.) 178 724,02 zł.

Sąd Apelacyjny oparł swoje rozstrzygnięcie na następujących ustaleniach faktycznych i rozważaniach prawnych, istotnych dla rozstrzygnięcia skargi kasacyjnej:

W dniu 16 listopada 2006 r. E. R. i Z. R. zawarli z poprzednikiem prawnym powoda Bank S.A w K. umowę kredytu hipotecznego. Bank udzielił pozwanym kredytu hipotecznego na okres 240 miesięcy w kwocie 170 785,83 zł, indeksowanego kursem franka szwajcarskiego (CHF). Przy założeniu, że uruchomiono by całość kredytu w dacie sporządzenia umowy równowartość kredytu wynosiłaby 73 663,27 CHF. Rzeczywista równowartość kredytu miała zostać określona po wypłacie kredytu. W dniu wypłaty kredytu lub transzy kredytu kwota wypłaconych środków miała zostać przeliczana do CHF według kursu kupna walut określonego w tabeli kursów, obowiązującego w dniu uruchomienia środków.

Splata kredytu miała następować w równych miesięcznych ratach kapitałowo-odsetkowych. Rata kapitałowo-odsetkowa, przy założeniu uruchomienia całości kredytu w dacie sporządzenia umowy, stanowiłaby równowartość 504,96 CHF. Rzeczywista wysokość rat odsetkowych miała zostać określona w harmonogramie spłat, który miał zostać doręczony kredytobiorcom w dniu uruchomienia poszczególnych transz w przypadku kredytu transzowego, zaś rzeczywista wysokość rat kapitałowo-odsetkowych miała zostać określona w harmonogramie spłat po wypłacie całości kredytu lub rezygnacji przez kredytobiorcę z pozostałej części kredytu. Harmonogramy spłat stanowiły integralną część umowy. Wysokość zobowiązania została ustalona jako równowartość wymaganej spłaty wyrażonej w CHF – po jej przeliczeniu według kursu sprzedaży walut określonego w „Bankowej tabeli kursów walut dla kredytów dewizowych oraz indeksowanych kursem walut obcych” obowiązującego w dniu spłaty.

Kredyt mógł zostać przewalutowany na wniosek kredytobiorcy pod warunkiem, że saldo kredytu po przewalutowaniu spełniało warunki określone dla maksymalnej kwoty kredytu, w zakresie wartości rynkowej nieruchomości stanowiącej przedmiot zabezpieczenia oraz pozytywnej weryfikacji zdolności

kredytowej kredytobiorcy. Przewalutowanie następowało według kursów: 1) kupna dewiz z dnia złożenia wniosku o przewalutowanie na podstawie obowiązującej w banku tabeli kursów w przypadku zmiany waluty ze złotych na walutę obcą; 2) sprzedaży dewiz z dnia złożenia wniosku o przewalutowanie na podstawie obowiązującej w banku tabeli kursów w przypadku zmiany waluty obcej na złote.

Oprocentowanie kredytu było zmienne i na dzień sporządzenia umowy wynosiło 4,45% w skali roku, na które miała składać się suma obowiązującej stawki DBF i stałej marży banku wynoszącej 2,74%.

Umowa została zawarta z kredytobiorcami jako konsumentami za pomocą ustalonego wzorca umowy. Celem kredytobiorców było zaciągnięcie kredytu w złotych na potrzeby mieszkaniowe. Treść postanowień umowy nie była indywidualnie ustalana. Kredytobiorcy zapoznali się z treścią umowy, ale nie rozumieli wszystkich jej postanowień.

Bank wypłacił kredytobiorcom kwotę 170 785,85 zł, stanowiącą równowartość 73 016,61 CHF, ustaloną wg tabeli kursu walut z 11 grudnia 2006 r. Wysokość kwoty wyrażonej w CHF różniła się od tej wskazanej na umowie.

W trakcie obowiązywania umowy strony zawarły 2 aneksy do umowy, kolejno w dniach 30 i 31 maja 2017 r. Zawarcie aneksów związane było ze śmiercią Z. R. i wstąpieniem do umowy w jego miejsce jego córki M. R., która weszła w ogół praw i obowiązków wynikających z umowy kredytu.

Wobec powstania zaległości w spłacie kredytu bank wezwał pozwane do zapłaty bliżej określonych kwot w terminie 14 dni roboczych od dnia doręczenia wezwania pod rygorem wypowiedzenia umowy. Jednocześnie poinformował o możliwości złożenia w tym terminie wniosku o restrukturyzację zadłużenia. W związku z nieregulowaniem płatności w wyznaczonym terminie, bank wypowiedział umowę z zachowaniem 30-dniowego okresu wypowiedzenia. Oświadczenia o wypowiedzeniu umowy zostały odebrane przez pozwane 11 stycznia 2019 r. Następnie bank wezwał pozwane do zapłaty bliżej określonych kwot.

Sąd Apelacyjny przyjął za własny ustalony przez Sąd Okręgowy stan faktyczny.

Sąd drugiej instancji podzielił stanowisko Sądu Okręgowego, że postanowienia łączącej strony umowy, w zakresie w jakim przewidują system ustalania kursu franka szwajcarskiego dla operacji przeliczeniowych, w wyniku których określana była wysokość kredytu i rat spłaty, są klauzulami abuzywnymi oraz w związku z tym nie wiążą pozwanych jako konsumentów. Uznane za abuzywne postanowienia umowne nie były z pozwanymi indywidualnie uzgodnione, kształtowały ich prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco naruszały ich interes. Sąd Apelacyjny wskazał przy tym, że zastrzeżone w umowie kredytu złotowego indeksowanego do waluty obcej klauzule kształtujące mechanizm indeksacji określają główne świadczenie kredytobiorcy.

Przyznając rację Sądowi pierwszej instancji, Sąd drugiej instancji stwierdził, że wyeliminowanie postanowień uznanych za abuzywne a dotyczących sposobu przeliczania wypłacanego kredytu oraz sposobu przeliczania poszczególnych rat kredytowych powoduje, że umowa w tak ustalonym kształcie nie może być utrzymana. Nie jest bowiem znane kryterium, w oparciu o które suma pieniężna wyrażona w walucie polskiej stanowiąca przedmiot świadczenia banku, miałaby zostać przeliczona na walutę obcą, służącą wyliczeniu kwoty kredytu podlegającego zwrotowi przez kredytobiorców, a następnie w konsekwencji ustaleniu wysokości świadczeń kredytobiorców. Brak tych postanowień w kontekście całej umowy skutkuje brakiem możliwości jej wykonania w kształcie ustalonym przez strony.

Sąd Apelacyjny, podobnie jak Sąd Okręgowy, stanął na stanowisku, że wobec uznania spornych postanowień za abuzywne konieczne stało się uznanie, iż umowa kredytu z 16 listopada 2006 r. jest nieważna. Niezasadne jest wobec tego powództwo oparte na założeniu, że umowa jest ważna, natomiast w wyniku złożenia oświadczenia o jej wypowiedzeniu, cała wierzytelność z niej wynikająca stała się wymagalna. Sąd drugiej instancji nie znalazł przy tym podstaw do uzupełnienia powstałych w wyniku wyeliminowania klauzul niedozwolonych luk w umowie ani do uwzględnienia powództwa w oparciu o przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego wniósł powód, zaskarżając ten wyrok w całości, wnosząc o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie o jego uchylenie w całości oraz poprzedzającego go

wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Skarżący zarzucił zaskarżonemu orzeczeniu naruszenie: art. 65 § 1 i 2 k.c. w zw. z § 4 ust. 3 umowy kredytu, § 6 ust. 3 umowy kredytu w zw. z § 1 ust. 1 umowy kredytu i w zw. z art. 385¹ § 1 k.c.; art. 385¹ § 1 i 2 w zw. z art. 65 § 1 i 2 k.c. w zw. z § 4 ust. 3 w zw. z § 6 ust. 3 umowy kredytu oraz § 1 ust. 1 umowy kredytu; art. 385¹ § 2 w zw. z art. 385¹ § 1 k.c.; art. 58 § 1 i art. 353¹ § 1 k.c.; art. 58 § 1 w zw. z art. 385¹ § 1 k.c.; art. 358 § 2 k.c.; art. 6 ust. 1 Dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (dalej: „dyrektywa 93/13”).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Strony zawarły umowę kredytu indeksowanego kursem waluty obcej. Według Sądu Apelacyjnego postanowienia dotyczące przeliczenia kwoty kredytu i spłat na CHF są abuzywne, a bez nich umowa nie może funkcjonować, co prowadzi do wniosku o jej nieważności. Skarżący podważa to stanowisko, formułując zarzuty, które już wielokrotnie były przedmiotem oceny w orzecznictwie Sądu Najwyższego.

2. Chybiony jest zarzut skarżącego, że z perspektywy art. 385¹ § 1 k.c. konieczna jest rozłączna ocena klauzuli ryzyka walutowego (powiązania zawartej umowy z walutą obcą) i klauzuli spreadu walutowego (a raczej klauzuli kursowej regulującej sposób ustalania kursu wykorzystywanego do przeliczenia złotych na CHF w trakcie wykonywania umowy), składających się łącznie na zawartą w umowie klauzulę przeliczeniową.

Sąd Najwyższy wyjaśnił już, że klauzula ryzyka walutowego nie może funkcjonować bez klauzuli kursowej określającej przeliczenie zobowiązań stron celem ustalenia wysokości ich świadczenia. Z kolei klauzula spreadowa nie ma racji bytu w umowie, w której nie zastosowano mechanizmu przeliczeniowego i wynikającego z niego narażenia konsumenta na ryzyko kursowe. W konsekwencji klauzule te składające się na przyjęty w umowach kredytowych mechanizm przeliczeniowy są ze sobą ściśle powiązane, a ich rozszczępienie jest zabiegiem sztucznym (zob. wyroki SN: z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr B, poz. 20; z 10 maja 2022 r., II CSKP

285/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22; z 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22; z 28 października 2022 r., II CSKP 902/22; z 28 października 2022 r., II CSKP 910/22; z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22; z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22; z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22; z 8 marca 2023 r., II CSKP 1095/22; z 12 kwietnia 2023 r., II CSKP 1531/22; z 18 kwietnia 2023 r., II CSKP 1511/22; z 8 listopada 2023 r., II CSKP 2099/22).

3. Sąd Apelacyjny trafnie ocenił jako niedozwolone klauzule przeliczeniowe (indeksacyjne) w umowie stron, pozwalające powodowemu bankowi na swobodne ustalenie kursu walutowego, po jakim następuje przeliczenie wysokości udostępnionej pozwanym kwoty kredytu oraz uiszczanych przez pozwane spłat kredytu. Stanowisko o niedozwolonym charakterze postanowień, w których możliwość ustalania kursu (a zatem również wysokości świadczeń) zależy od arbitralnej decyzji jednej ze stron, jest już ugruntowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego (zob. m.in. wyroki: z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 48, i tam powołane orzecznictwo; z 31 stycznia 2023 r., II CSKP 334/22; z 8 lutego 2023 r., II CSKP 978/22).

4. Konsekwencją stwierdzenia, że dane postanowienie umowne ma charakter niedozwolony w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., jest działająca *ex lege* sankcja bezskuteczności niedozwolonego postanowienia, połączona z przewidzianą w art. 385¹ § 2 k.c. zasadą związania stron umową w pozostałym zakresie (zob. m.in. uchwałę SN z 29 czerwca 2007 r., III CZP 62/07, OSNC 2008, nr 7-8, poz. 87, oraz uchwałę składu siedmiu sędziów SN z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56, a także m.in. wyroki SN: z 30 maja 2014 r., III CSK 204/13; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 8 lutego 2023 r., II CSKP 978/22).

Zatem uznanie, że postanowienia określające zasady przeliczania kwoty kredytu na CHF oraz uiszczanych spłat na walutę obcą są niedozwolonymi postanowieniami umownymi, oznacza, że zgodnie z art. 385¹ § 1 zd. 1 k.c. nie wiążą one pozwanych. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej wyjaśnił, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż warunek umowny uznany za nieuczciwy należy co do zasady uznać za nigdy nieistniejący, tak by nie wywoływał

on skutków wobec konsumenta. W związku z tym sądowe stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiego warunku powinno mieć z reguły skutek w postaci „przywrócenia” sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta, w jakiej znajdowałby się on w braku tego warunku [wyrok z 21 grudnia 2016 r., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, Francisco Gutiérrez Naranjo i Ana María Palacios Martínez przeciwko Cajasur Banco i Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA (BBVA), pkt 61-62].

5. Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w uchwale składu całej Izby Cywilnej z 5 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, w razie uznania, że postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów (pkt 1). W razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie (pkt 2). Wymaga podkreślenia, że według art. 87 § 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym uchwała składu całej Izby, z chwilą jej podjęcia, uzyskuje moc zasady prawnej, co oznacza, że wiąże inne składy Sądu Najwyższego (zob. art. 87 ustawy o Sądzie Najwyższym).

W konsekwencji nieuzasadnione są zarzuty skargi odnoszące się do możliwości wypełnienia luki w umowie przez odwołanie się do mechanizmu ustalania kursu walutowego przewidzianego w art. 358 § 2 k.c., tj. przyjęcia na potrzeby wyliczeń średniego kursu NBP, a co za tym idzie – utrzymania umowy.

6. Rację ma natomiast skarżący, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie ma skutku horyzontalnego i nie jest źródłem prawa w stosunkach między powodowym bankiem a pozwanymi. Rzecz jednak w tym, że Sądy *meriti* nie upatrywały w tym przepisie podstawy prawnej do oceny skutków usunięcia z umowy stron postanowień abuzywnych, ale w tym zakresie odwołały się do prawa krajowego (zob. też wyrok SN z 13 października 2022 r., II CSKP 864/22, i tam powołane orzecznictwo). Dokonały jedynie wykładni zgodnej (prounijnej) przepisów Kodeksu cywilnego w świetle prawa Unii, w tym dyrektywy 93/13. W tym kontekście zarzut naruszenia art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 jest oczywiście nietrafny.

7. Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną.

Krzysztof Grzesiowski

Mariusz Łodko

Marcin Łochowski

(D.Z.)

[a!])